

Književna poročila.

Dr. Horvat Marijan: *Bona fides u razvoju rimskoga obveznoga prava.* Zagreb 1959. 160 strani.

Z navzočno knjigo se je pisec, ki je profesor za rimsko pravo na univerzi v Zagrebu, lepo predstavil kot moderen romanist. V začetku se hvaležno spominja svojih akademskih učiteljev, profesorjev gg. dr. Ljudevita pl. Andrassyja in dr. Bertolda Eisnerja.

Knjiga je razdeljena na uvod in na dvoje oddelkov: prvi razpravlja o pojmu *bona fides*, drugi o njeni funkciji v pravnem sestavu. V zaključku povzame avtor najvažnejša svoja dognanja in naznači nadaljnji razvoj do modernih kodifikacij.

Uvodoma se bavi pisec s pomenom, ki ga imajo v modernih zakonikih in osnutkih določbe o dobri veri in poštenju; ugotavlja, da to načelo poteka iz rimskega prava (17). Za svoj cilj označuje „prikazati v zgodovinskem razvoju nastanek, razvoj in značaj *bonae fidei* v različnih fazah rimskega privatnega prava do Justinianove kodifikacije“ (17). Pri tem ga zanima le *bona fides* v objektivnem smislu, v pomenu poštenja in zaupanja v prometu; ne razpravlja pa o subjektivni *bona fides*, ki je predpostavka za priposestevanje (17).

V prvem oddelku preiskuje avtor pomen izraza *bona fides*. Po dognanjih modernih jezikoslovcev ugotavlja, da pomeni *fides* v prvi vrsti zvestobo in držanje besede, v drugi vrsti zaupanje v določno resničnost. Za historično dobo mu je *fides* po Voigtu: „zvestoba, ki se kaže v držanju dane besede“ (26). Nato preide k določitvi odnosa, v katerem je *fides* do prava (27 ss.). *Fides* je dolžnost, izpolniti dano besedo, ne glede na obliko, v kateri je bila dana. Glede razmerja med izrazom *fides* in *bona fides* zaključuje, da tudi *bona fides* pomeni zvestobo in držanje dane besede (31).

Jedro knjige tvori razpravljanje o funkciji, ki jo je *bona fides* imela v sestavu rimskega prava; o tem je govor v drugem oddelku (31—155). Ker je v rimskem pravu primarni pojem *actio* in ne pravica, se avtor peča najprej z delitvijo akcij na *actiones stricti iuris* ter na *actiones bonae fidei*. Pravilno ugotavlja, da je to razlikovanje šele justiniansko, medtem ko klasiki (od Hadriana naprej) govorijo le o *iudicia bonae fidei* (32). Z ozirom na to, da ta razdelitev ne zajame vseh akcij (n. pr. pretorskih *in factum*, *actiones in bonum et aequum conceptae*, *actiones arbitrarie*) (33), bi bilo teoretično pravilneje govoriti o akcijah, ki spadajo med *iudicia bonae fidei* in o takih, ki ne spadajo med nje (34). Skladno z vladajočim mnenjem stavi H. nastanek tožb, ki so bile *iudicia bonae fidei* v čas, ko so začeli uporabljati pismene formule (34). Pregledno navaja različne utemeljitve, ki so bile v literaturi zastopane glede razlikovanja med *actiones stricti iuris* in *actiones bonae fidei* (35). Končno ugotavlja, da *bona fides* prihaja pri eni skupini obligacijskih odnošajev do izraza v formuli, in sicer tako, da je sodnikova sodna oblast razširjena preko tesnih civilnih mej in besedila formule (36).

Nato razpravlja pisec o izvoru *bonae fidei*, njeni prvotni uporabi in njenem prvotnem pomenu v pravnem sestavu (36—80). Ugotavlja, da *bona fides* ni bila upoštevana v formalističnih pravnih poslih in obvezah starega prava (41); prav tako ni bilo po legisakcijskem postopku mogoče iztožiti nobenega izmed poznejših kontraktov *bonae fidei*; tudi ni smel v tem postopku sodnik soditi po načelih dobre vere in poštenja (41). Izvor in prvotno funkcijo *bonae fidei* je zasledil pisec v konsenzualnih kontraktih (42). Kot neoblični pravni posli so bili spočetka neiztožljivi; njihovo izpolnitev je zahtevala le *fides*, ki je bila najprej brez

pravne sankcije (51). Predvsem po zaslugi *iuris gentium* (52 ss.), so postali konsezuálni kontrakti iztožljivi, in sicer v pretorjevem formularnem postopku. Njihova tožbena formula vsebuje že sklicevanje na *bona fides*; le-ta je s tem prešla v pravno področje (55). Tako je *bona fides* imela v pravnem sestavu najprej to funkcijo, da so po njej postale iztožljive različne pogodbe *iuris gentium*, ki so bile osnovane samo na *fides* (58, 122). Glede tolmačenja, vsebine in izpolnitve takih obligacij se je moral sodnik ravnati po tem, kar sta stranki izrečno sklenili (122). Sodnik je bil glede razlaganja takih pogodb v Plavtovi in Katonovi dobi še ravno tako vezan kakor glede striktnih civilnih pogodb (85). To se je polagoma spremenilo začetkom zadnjega stoletja pred Kristusom. Q. Mucius Scaevola, največji predklasični jurist, je pripisoval klavzuli *ex fide bona* poseben pomen (*summam vim*), ki se kaže v sodni-kovi oblasti, da podrobno določi obseg dolga (in *iis magni esse iudicis statuere*...., *quid quemque cuique praestare oporteret*. Cicero, de off. 3, 17, 70) (84). Sedaj, ko ni več dvoma o iztožljivosti takih odnošajev, se *bona fides* nanaša na obseg dolga, ali z drugimi besedami: služi za interpretacijo pogodb in načina izpolnitve. Ni več dovolj, da se pogod-bena obveznost po besedah do pičice izpolni, ampak se mora izpolniti tudi brez prevare, tako kakor ustreza pojmovanju poštenega prometa (122). Gre za represijo, izključitev *doli mali*, ki ne pomeni samo pre-varnega ravnanja, ampak vsako nelojalno ravnanje. V zvezi s to novo funkcijo se je klavzula *ex fide bona* razširila tudi na druga obligacijsko-pravna razmerja, ki s prvotno funkcijo *bonae fidei* niso imela več neposredne zveze (*tutela, negotiorum gestio* itd.) (123).

Na podlagi tega razširjenega pojmovanja *bonae fidei* je moral sodnik upoštevati stranske dogovore (*pacta adiecta*), kakor tudi okolnosti in dejstva, ki v pogodbenem besedilu samem niso bile omenjene, kolikor bi namreč dobesedna izpolnitev pogodbe pospeševala realizacijo nepoštenja ali nelojalnosti (123). Pravilno ugotavlja avtor, da so klasiki z uporabo tega načela mogli reševati zelo težke in zamotane pravne probleme brez pozitivnih pravnih predpisov. Kot merilo za to, kaj zahteva *bona fides*, jim niso služila abstraktna, doktrinarna etična načela, ampak splošno ravnanje ljudi v pravnem prometu (124). Nato pisec raziskuje še podrobno, kako je *bona fides* vplivala na rešitev posameznih problemov (*vis ac metus; pacta adiecta, obresti* itd.) (125 ss.).

Ob zaključku pisec kratko povzame najvažnejša svoja dognanja. Ugotavlja, da v postklasični dobi izgublja *bona fides* svoj precizni pomen, ki ga je imela v klasičnem pravu; namesto tega postane materialno pravna generalna klavzula (156 s.). *Iudicia bonae fidei* ostanejo sicer še v Justinianovem pravu, vendar se že vedno bolj javlja težnja, da *fides bona* in *aequitas* zavladata v celotnem kontraktnem sistemu (157). Korak naprej je napravilo kanonsko pravo z načelom: *omnes contractus mundi sunt bonae fidei* (158). Nato zasleduje pisec kratko nadaljnji razvoj do §§ 157 in 242 nemškega in čl. 2 švicarskega zakona. V prid svoje teze bi bil pisec lahko opozoril tudi na zakonodajo romanskih držav. Le-te so, pričenši s Code Civilom (čl. 1134/5), uzakonile načelo, da je pogodbe treba izpolniti oz. razlagati tako, kakor to terja *bona fides* (čl. 1124 italijanskega Codice Civile, oz. čl. 195 novega Codice Civile, Delle Obligazioni; čl. 1258 španskega Codice Civil itd.). Isto načelo je recipirano tudi v projektu za mednarodno obligacijsko pravo (F. Cosentini, Code International des Obligations en 3115 articles, Paris 1957), ki predlaga kot čl. 132 pravilo: *Les contrats doivent être exécutés de bonne foi*.

To je najvažnejša vsebina knjige profesorja Horvata. Avtor je predvsem s historičnega zrišča obdelal zelo zanimiv, hkrati pa tudi izredno težak problem. Pri tem je spretno uporabljal znanstveni aparat, ki je na razpolago modernemu romanistu; glede interpolacijskih domnev zavzema pisec vobče umerjeno, toda kritično stališče. Na straneh 6—12 pod kraticami navedena literatura nazorno kaže, kako preporno je obravnavano vprašanje. Razen iz pravnih virov je pisec marljivo črpal tudi iz nepravniških del (kakor Ciceronovih spisov, Plavtovih dram), ki so važna za proučevanje razvoja *bonae fidei* v predklasični dobi, ko skoro popolnoma manjka direktnih pravnih virov. V želji, da bi bil kar najbolj izčrpen, obravnava pisec tudi zgodovino posameznih pravnih likov (konsenzualnih kontraktov, zlasti kupne pogodbe) (41 ss.) in se s tem včasih nekoliko preveč oddalji od svojega vprašanja. Škoda, da pisec ni dodal knjigi stvarnega kazala in morda tudi pregleda virov; knjiga bi bila s tem mnogo pridobila.

Vse to pa so nevažne malenkosti. S svojo lepo knjigo je pisec podal zelo dragocen prispevek k razjasnitvi tako zamotanega problema in se častno uvrstil v krog modernih romanistov.

Dr. Viktor Korošec.

Annuario di Diritto comparato e di Studi Legislativi, vol. X, 2. Roma. 1941-XIX. Str. 785. Zajetni zvezek prinaša pregled naslednjih judikatur: francoske (1931), belgijske (1930—1931), avstrijske (1929 do 1931) in nemške (1931) ter skuša počasi izpolniti vrzel, ki je nastala, ker je pričelo pred leti izhajati isto gradivo iz novejših let.

Annuario di Diritto comparato e di Studi legislativi, vol. XI, 2. Roma. 1941-XIX. Str. 451. Ta zvezek je posvečen raznim zakonodajam, ki iz istih razlogov niso bile objavljene že poprej. Pregledi zakonodaj so tile: švicarski za l. 1931, belgijski za l. 1931, češkoslovaški za l. 1930 do 1931, romunski za l. 1930—1931, nemški za l. 1931, jugoslovanski za l. 1931, norveški za l. 1930—1931, nizozemski za l. 1931 in poljski za l. 1929—1931. Pregled za Jugoslavijo je zaključek poprejšnjih za leta 1925 do 1930 in ga je sestavil kakor omenjene prof. dr. R. Sajovic.

Bogoslovska smotra. Zagreb. 1942. God. XXX. br. 1.

Ekonomist. Zagreb. 1941. God. VII. br. 7—8—9.

Mjesečnik. Zagreb. 1941. God. LXVII. br. 10—11—12.

Mjesečnik. Zagreb. 1942. God. LXVIII. br. 1—2.

Rivista di Diritto privato. Padova. 1942—XX. Anno XII. N. 1—2.

Razne vesti.

Domovinstvo državnih in samoupravnih uslužbencev ter duhovnikov. Državni uslužbenci in javni samoupravni uslužbenci kakor tudi duhovniki so že po zakonu domovinsko pristojni v občino, v kateri je njih stalni službeni sedež (gl. § 16 zakona o občinah in § 12 zakona o mestnih občinah). Vendar pozna zakon tudi izjeme od tega načela.

Poročena uslužbenka je pristojna v občino, v katero je pristojen njen mož. Njen službeni sedež nima na njeno domovinstvo nobenega vpliva.

Uslužbenec odnosno duhovnik ima pravico, da v roku treh mesecev od dne odločbe o spremembi službenega sedeža po svoji volji